

Konference k otázkám „sociálních problémů přechodu mládeže ze školy do pracovního procesu“

Jednou z neaktivnější pracujících výzkumných skupin 5. problémové komise mnohostranné spolupráce akademií věd socialistických zemí *Dělnická třída ve světovém revolučním procesu* je 3. pracovní skupina *Mládež a dělnická třída*; například v minulé pětiletce byla výsledkem její práce společná mezinárodní monografie k otázkám formování nových generací dělnické třídy. (1) Výzkumným úkolem této skupiny na léta 1986—1990 je nový projekt: *Sociální aspekty přechodu mladé generace ze školy do pracovního procesu*. V tomto období se v šesti evropských socialistických zemích (BLR, ČSSR, MLR, NDR, PLR, SSSR) uskuteční srovnávací sociologický výzkum a na jeho základě bude zpracována společná výsledná studie k závažným otázkám přechodu mládeže do pracovního procesu.

V rámci přípravných prací na projektu, zejména v souvislosti se zpracováním teoreticko-metodologických východisek výzkumu, uspořádal v říjnu 1986 Ústav společenských věd ÚV MSDS v Budapešti mezinárodní konferenci zaměřenou k problematice základních změn a tendencí, které se uskutečňují ve sféře zaměstnanosti a ve školství v socialistických zemích. Na konferenci byly analyzovány závažné problémy, jako jsou například probíhající změny ve struktuře zaměstnanosti, zvláštnosti vstupu mládeže do pracovního procesu v osmdesátých letech, zejména v souvislosti s jejím sociálně ekonomickým uplatněním, otázky přípravy kvalifikovaných kádrů apod.

K prvnímu problémovému bloku — *otázkám zaměstnanosti* — přednesl hlavní referát E. Andics z Vysoké školy politické ÚV MSDS v Budapešti. Analyzoval základní podmínky a změny ve struktuře zaměstnanosti v Maďarsku v posledních dvaceti letech. Zdůraznil, že v současné době změny ve struktuře zaměstnanosti procházejí novou etapou. Cílem socialistické společnosti je zajistit pracovní místa všem, ale je třeba vidět i zvláštnosti při realizaci tohoto cíle. Jde především o to, že pracovní síla musí dnes počítat i s tím, že se z části nedostane na taková pracovní místa, pro něž byla připravena; zaostává-li tempo rozvoje techniky za růstem vzdělání — tedy rozvoj techniky je pomalý — pak se možnosti využívání vzdělání výrazně snižují. V souvislosti s problematikou přechodu mládeže ze školy do práce je nutno zkoumat nejen průběh a procesy samotné adaptace v počátku pracovní činnosti, ale i celkový průběh integrace mladého člověka do společnosti.

L. Boros (Ústav společenských věd ÚV MSDS, Budapešť) se zaměřil především na některé otázky formování sociální struktury v Maďarsku, zvláště pak na problémy „rovnosti, respektive nerovnosti šancí“ v přístupu ke vzdělání a vstupu mládeže z dělnických rodin do sociální skupiny inteligence. Uvedl, že minulé období rychlého početního růstu skupiny inteligence v MLR, pro něž byly charakteristické rozsáhlé vstupy mládeže do této sociální skupiny především z řad dělnické třídy a rolnictva, bylo vystřídáno výrazným zpomalením tempa relativního i absolutního nárůstu skupiny inteligence. Pro současné období je prý charakteristická jistá uzavřenost této skupiny — z 90 % se v MLR skupina inteligence autoreprodukuje.

Z dalších vystoupení je třeba uvést zajímavý příspěvek V. Pereveděnceva z Ústavu mezinárodního dělnického hnutí AV SSSR v Moskvě. Charakterizoval současné tendence ve struktuře zaměstnanosti v SSSR a mimo jiné uvedl, že dochází postupně k relativnímu poklesu zaměstnanosti v primárním sektoru (přesto je však v zemědělství zaměstnáno stále asi 20 % ekonomicky aktivního obyvatelstva), ke stagnaci podílu pracujících v sekundárním sektoru a ke zvyšování počtu pracovníků v terciární sféře. Zabýval se i některými otázkami profesní orientace mládeže s tím, že je potřebné změnit formy a metody formování profesní orientace mládeže.

K otázkám *přeměn ve sféře pracovní síly v ČSSR* hovořil P. Vykopal z Výzkumného ústavu sociálního rozvoje a práce v Bratislavě. Zabýval se zejména základními principy zaměstnanecké politiky v ČSSR, která na úrovni národního hospodářství vychází z principu plné efektivní zaměstnanosti. Dále informoval o uplatňovaných mechanismech regulování zaměstnanosti.

Neméně závažné otázky byly sledovány ve druhém problémovém bloku konference — *vzdělávací soustava a reformy školského systému*. Úvodní referát přednesl K. Gospodinov z Ústavu výzkumů mládeže ÚV DKSM v Sofii. Shrnl reformy školského systému v BLR a charakterizoval společné tendence probíhající ve vzdělávacích systémech jednotlivých socialistických zemí.

V dalších vystoupeních například T. Babuškinová (Ústav mezinárodního dělnického hnutí AV SSSR, Moskva) načrtla základní směry dalšího rozvoje systému vzdělá-

(1) Monografie byla rovněž recenzována v Sociologickém časopise 1986, č. 6, s. 649—652.

ní v SSSR. J. Hudeček (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) charakterizoval základní rysy výchovně vzdělávací soustavy v ČSSR a upozornil na některé problémy vznikající v oblasti využívání vzdělání a kvalifikace ve výrobní praxi. T. Opolská (Ústav výzkumů problémů mládeže, Varšava) přednesla zajímavý referát o profesní orientaci polské mládeže v souvislosti s fungováním poradenského systému profesní orientace v PLR.

Teoretické i praktické posouzení řady otázek a problémů umožnilo odhalit nejen některé obecné tendence v oblasti zaměstnanosti a vzdělávání mladé generace, ale také zvláštnosti procesu a jejich mechanismů odehrávajících se v těchto oblastech v různých socialistických zemích. Celkově konference měla ryze pracovní a více-méně neformální charakter.

Jaroslav Hudeček

Symposium o náboženství a ateismu

V říjnu 1986 se konalo v Brně mezinárodní symposium *Náboženství a ateismus jako předmět sociologického výzkumu*, pořádané Ústavem pro výzkum společenského vědomí a vědeckého ateismu ČSAV v Brně. Jednání se zúčastnilo několik desítek odborníků, zastupujících téměř dvacet pracovišť ze SSSR, NDR, PLR, MLR a ČSSR.

Přednesené referáty i obsáhlá diskuse se zabývaly jak metodologickými otázkami zkoumání náboženství a ateismu, tak základními výsledky výzkumů i aktuálními problémy vývoje předmětu zjišťování.

V úvodním slovu prof. I. Hodovského, ředitele pořádajícího ústavu, byla zdůrazněna potřeba přejít od izolovaného zkoumání náboženství a ateismu k jejich sledování v rámci světonázorových, morálních, sociálně ekonomických a dalších širších souvislostí. Jednu z oblastí, na niž by se měla v příštích letech orientovat pozornost výzkumů, představují vztahy socialismu k náboženství, respektive věřících k socialistické společnosti.

I. Hodovský dále hovořil o nutnosti chápat náboženské předsudky nejen jako doznívající přežitky minulosti, ale jako jevy, které se v současné etapě budování socialismu zčásti reprodukuji. Upozornil i na Marxovu tezi, že náboženství bude zanikat do té míry, do jaké bude silnit socialismus.

Obecnými metodologickými problémy výzkumů se zabýval referát S. Hubíka z brněnského ústavu. Konstatoval existenci tří základních metodologických problémů zkoumání náboženství a ateismu, které jsou dány

- konkrétními relacemi předmětu a objektu výzkumu,
- poruchami v oblasti pozitivní a negativní heuristiky (rozpory teoreticko-metodologické a metodologicko-metodické),
- neadekvátností používaných instrumentů, jejich regresivní funkčnosti (instrumenty vycházejí hlavně z paradigmat odrážejících tradiční náboženské struktury, stěží tak mohou postihnout zcela nové jevy).

Upozornil dále na nutnost ověřování a diferenciací heuristické síly abstraktních pojmů použitých přímo v instrumentu zkoumání. Věnoval také pozornost zkvalitnění výzkumu cestou multidimenziálních postupů, jež pracují jednak s několika výzkumnými objekty, jednak s několika metodami zaměřenými na tentýž objekt výzkumu. Závěrem zdůraznil nutnost účinnějšího propojení teorie vědeckého ateismu a sociologie náboženství se současnou teorií rozvoje socialismu.

Prof. Lopatkin z Ústavu vědeckého ateismu Akademie společenských věd KSSS v Moskvě hovořil podobně o podmínkách srovnatelnosti sociologických výzkumů dané oblasti a konstatoval řadu nedostatků, znemožňujících či přinejmenším komplikujících srovnání dat již v národním měřítku. Správně požadoval hlouběji identifikovat reálný ateismus, s bohatstvím jeho konkrétních projevů, místo příznaků ateismu. Navrhoval dále ustavení pracovní skupiny expertů ze socialistických zemí, kteří se problematikou náboženství a ateismu zabývají a pravidelnou systematickou výměnu informací z této oblasti výzkumu.

Prof. Kwiatkowski, ředitel Centra pro výzkum společenského mínění ve Varšavě hovořil o výsledcích týkajících se vztahu polských obyvatel k náboženství. Konstatoval vysoký podíl náboženských odpovědí (cca 85 % Poláků se označuje za věřící, asi 8 % za nevěřící a 7 % za nerozhodnuté). Problémem je i skutečnost, že mládež patří, spolu s důchodci, k sociálním skupinám, u nichž je podíl náboženských postojů nejvyšší. Specificky polská je i silná vazba věřících (včetně mládeže) na církevní organizace, protože například v MLR, kde podle referátů dochází k určitému oživení náboženství mezi skupinami mládeže, se vazba na církevní instituce výrazněji neposiluje.